

Kauzalita jako „finalita“

Aristotelés rozlišoval čtyři různé „příčiny“, a z toho nám po staletích zůstaly jen dvě, totiž *causa efficiens* a *causa finalis*; a tu druhou jsme v minulosti ještě škrtili (nebo aspoň všemožně zpochybňovali). Už z toho je dostatečně zřejmé, že pod „příčinou“ (*aitia*) měl Aristotelés na mysli něco jiného než my; je to však ještě zřejmější, když uvážíme, že za další dvě „příčiny“ považoval „látku“ a „tvar“ – to se už zcela vymyká našemu dnešnímu chápání „příčiny“ a vůbec „příčinnosti“. Proto lze aspoň předběžně říci, že novodobé výtky „finalismu“ (resp. teleologičnosti) Aristotelova a později aristotelského myšlení bývají nejen schematické, ale vlastně nevěcné, protože zmíněnou odlišnost neberou v potaz. Námitky „kauzalistů“ proti finalitě jsou málo argumentované, ve skutečnosti neplatné, pokud nesměřují k tzv. pankauzalizmu (ovšem stejně nedržitelnému). Kauzální vztahy (jakožto jevy či úkazy) nemá smysl popírat, protože se o nich denně znovu přesvědčujeme; stejně se však přesvědčujeme denně o tom, že jich můžeme využívat tím, že je jinak, nově uspořádáme, a to právě za určitými cíli, účely, s jistými záměry a plány. Z toho zřetelně vyplývá, že svět nepředstavuje žádná neprostupné pankauzalistické předivo, ale že kauzální vztahy jsou přetržité, zrnité, takže ponechávají volný prostor, „mezery“, jimiž mohou do reálných kontextů vstupovat záměry (a tedy také „příčiny“) nové, které tu původně nebyly.

(Písek, 101012-3.)